

Sygn. akt **III AUa 534/23**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 maja 2024 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Marta Sawińska

Protokolant: Emilia Wielgus

po rozpoznaniu w dniu 21 maja 2024 r. w Poznaniu

sprawy **A. P. – działającej w miejsce zmarłego B. P.**

przeciwko **Dyrektorowi Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W.**

o wysokość emerytury policyjnej

na skutek apelacji A. P. – działającej w miejsce zmarłego B. P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 17 lutego 2023 r. sygn. akt VII U 697/22

1. oddala apelację,
2. nie obciąża A. P. kosztami zastępstwa procesowego organu emerytalnego w instancji odwoławczej.

	Marta Sawińska	
--	----------------	--

UZASADNIENIE

Decyzją z 13 czerwca 2017 r. znak: ZER- (...)/17/01 Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego MSW ponownie ustalił B. P. wysokość policyjnej emerytury od 1 października 2017 r. na podstawie art. 15c ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin. Za okres służby B. P. od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. organ rentowy przyjął 0 % podstawy wymiaru, gdyż zgodnie z informacją IPN z 21 marca 2017 r. był to okres służby na rzecz totalitarnego państwa. Wysokość świadczenia po uwzględnieniu powyższego wyniosła 2.069,02 zł.

Odwołanie od powyższej decyzji złożył B. P. zaskarżając ją w całości oraz wnosząc o jej zmianę i o zasądzenie od organu rentowego kosztów procesu według norm przepisanych. Odwołujący wskazał, że w ww. okresie służby nie zajmował się polityką i walką z opozycją, lecz prowadził szkolenia dla milicjantów w sprawach nieletnich i organizował zajęcia

dla dzieci w placówkach edukacyjnych. Podkreślił, że po przemianach ustrojowych służył w Policji i był za tę służbę nagradzany.

W czasie trwania procesu B. P. zmarł. Udział w sprawie zgłosił następca prawny zmarłego – wdowa po nim A. P..

Wyrokiem z 17 lutego 2023r. Sąd Okręgowy w Poznaniu sygn. VII U 697/22 oddalił odwołanie (pkt 1 wyroku) oraz na podstawie art. 102 k.p.c. odstąpił od obciążania strony odwołującej kosztami procesu (pkt 2 wyroku).

Powyższy wyrok zapadł w oparciu o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

B. P. urodził się (...) Od grudnia 1968 r. B. P. był członkiem (...).

Od 1 marca 1969 r. do 31 stycznia 1981 r. B. P. pełnił służbę jako referent i referent operacyjny I. Dziecka Wydziału (...) Zewnętrznej K. Miejskiej Milicji Obywatelskiej w P./I. Dziecka (...) w P., a od 1 lutego 1981 r. do 31 marca 1982 r. jako inspektor Wydziału Prewencji (...) w P..

Od 1 kwietnia 1982 r. B. P. objął stanowisko inspektora ds. polityczno-wychowawczych Grupy Inspektorów (...) w P., które zajmował nieprzerwanie do 31 lipca 1987 r. Na ww. stanowisku B. P. przygotowywał i prowadził szkolenia polityczne w Wydziałach i Komisariatach (...) w P.. Prowadził też indywidualne rozmowy z funkcjonariuszami na tematy społeczne, polityczne i zawodowe. Nadto B. P. był kierowany do odbywania spotkań z dziećmi i młodzieżą.

Od 4 stycznia 1983 r. do 30 września 1983 r. B. P. był słuchaczem studium podyplomowego Akademii Spraw Wewnętrznych, w tym przez 3 miesiące w trybie stacjonarnym.

W okresie służby na stanowisku inspektora ds. polityczno-wychowawczych B. P. był aktywnym członkiem (...) organizacji (...) – sekretarzem komitetu zakładowego zajmującym się propagandą partyjną.

Od 1 sierpnia 1987 r. do 31 stycznia 1990 r. B. P. pełnił służbę jako dowódca Kompanii Ochronnej Rejonowego (...) Spraw Wewnętrznych w P., a od 1 lutego 1990 r. do 30 lipca 1990 r. jako dyżurny Grupy Dyżurnych (...) w P..

W okresie służby w MO B. P. nie podjął współpracy i nie wspierał czynnie osób lub organizacji działających na rzecz niepodległości Państwa Polskiego.

Od 31 lipca 1990 r. B. P. rozpoczął służbę w Policji jako naczelnik Wydziału Prewencji Komendy Rejonowej Policji (później Komisariatu Policji) P..

W dniu 15 listopada 1999 r. B. P. został zwolniony ze służby.

Decyzją z 30 listopada 1999 r. organ rentowy ustalił B. P. prawo do policyjnej emerytury od 16 listopada 1999 r. Wpłata policyjnej emerytury została zawieszona z uwagi na pobieranie przez B. P. rocznego uposażenia.

Od 1 grudnia 2000 r. B. P. pobierał policyjną emeryturę.

W dniu 12 listopada 2010 r. IPN wystawił informację o przebiegu służby B. P., w której podał, że od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. pełnił on służbę w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ustawy z 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów.

Na podstawie powyższej informacji organ rentowy decyzją z 9 grudnia 2010 r. obniżył B. P. wysokość policyjnej emerytury od 1 stycznia 2011 r., przyjmując za ww. okres wskaźnik 0,7% podstawy wymiaru.

Decyzja powyższa nie została zaskarżona i stała się prawomocna.

Po waloryzacji od 1 marca 2017 r. wysokość policyjnej emerytury B. P. wynosiła 4.510,40 zł.

W dniu 21 marca 2017 r. IPN wystawił informację o przebiegu służby B. P., w której podał, że od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. pełnił on służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin.

Na podstawie powyższej informacji organ rentowy w dniu 13 czerwca 2017 r. wydał zaskarżoną decyzję.

W dniu 24 września 2018 r., w czasie trwania postępowania sądowego z odwołania od ww. decyzji, B. P. zmarł. W dniu 1 października 2020 r. udział w sprawie zgłosił następca prawny zmarłego – wdowa po nim A. P. (zd. G., ur. (...)).

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy wyrokiem z 17 lutego 2023 r. oddalił odwołanie (pkt 1 wyroku) oraz na podstawie art. 102 k.p.c. odstąpił od obciążania strony odwołującej kosztami procesu (pkt 2 wyroku).

Na wstępie rozważań prawnych Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 47 ust. 1 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia pieniężne, świadczenia należne jej do dnia śmierci przysługują, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, małżonkowi i dzieciom, a w razie ich braku – kolejno: wnukom, rodzicom, dziadkom i rodzeństwu. Osoby te mają prawo do udziału w nieukończonym postępowaniu prowadzonym dalej w sprawie tych świadczeń.

Stosownie do art. 47 ust. 2 ustawy świadczenia, o których mowa w ust. 1, wypłaca się:

- 1) małżonkowi lub dzieciom osoby, która zgłosiła wniosek, zamieszkałym z nią w dniu jej śmierci;
- 2) małżonkowi lub dzieciom niespełniającym warunku określonego w pkt 1 albo innym członkom rodziny, o których mowa w ust. 1, jeżeli pozostawali na utrzymaniu osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia, lub osoba ta pozostawała na ich utrzymaniu.

W myśl art. 47 ust. 3 ustawy prawo do świadczeń określonych w ust. 1 ustaje w ciągu 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia te przysługiwały, chyba że osoba, o której mowa w ust. 1, wystąpi z wnioskiem o dalsze prowadzenie postępowania.

W dalszej części uzasadnienia Sąd Okręgowy wskazał, że B. P. zmarł w czasie trwania niniejszego postępowania sądowego – w dniu 24 września 2018 r. Udział w sprawie zgłosiła wdowa po zmarłym A. P., która mieszkała razem z nim w dniu jego śmierci. Zgłoszenia do udziału w sprawie A. P. dokonała jednak dopiero w dniu 1 października 2020 r. (data nadania pisma na poczcie – k. 81-82 w zw. z k. 85v), czyli po upływie terminu z art. 47 ust. 3 ustawy. Oznacza to, że jej ewentualne prawo do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym mężu ustało. Już z tego tylko względu – w ocenie Sądu I instancji - odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że nie miało przy tym znaczenia, że postanowieniem z 14 kwietnia 2021 r. (sygn. akt III AUz 1039/18) Sąd Apelacyjny w Warszawie podjął postępowanie zażaleniowe w niniejszej sprawie (przed jej przekazaniem do tutejszego Sądu) z udziałem A. P. (k. 119). Nie oznacza to zdaniem Sądu Okręgowego, że następca prawny zmarłego zachował termin z art. 47 ust. 3 ustawy. Weryfikacja zachowania tego terminu następuje przecież w postępowaniu z udziałem następcy prawnego. Także w uzasadnieniu postanowienia z 14 czerwca 2021 r. (sygn. akt III AUz 399/21) Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazał, że art. 47 ust. 3 ustawy nie stanowi przeszkody do dopuszczenia do udziału w sprawie następcy prawnego, ma natomiast wpływ na treść merytorycznego rozstrzygnięcia sądu (k. 122-123).

Niezależnie od powyższego Sąd I instancji wskazał, zgodnie z art. 13b ust. 1 ustawy za służbę na rzecz totalitarnego państwa uznaje się służbę od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r. w niżej wymienionych cywilnych i wojskowych instytucjach i formacjach:

5) służby i jednostki organizacyjne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, i ich poprzedniczki, oraz ich odpowiedniki terenowe:

(...)

e) odpowiedzialne za szkolnictwo, dyscyplinę, kadry i ideowo-wychowawcze aspekty pracy w Służbie Bezpieczeństwa:

– Departament Kadr, z wyłączeniem terenowych odpowiedników jako całości w wojewódzkich, powiatowych i równorzędnych komendach Milicji Obywatelskiej oraz w wojewódzkich, rejonowych i równorzędnych urzędach spraw wewnętrznych,

– Departament (...) i (...), z wyłączeniem terenowych odpowiedników jako całości w wojewódzkich, powiatowych i równorzędnych komendach Milicji Obywatelskiej oraz w wojewódzkich, rejonowych i równorzędnych urzędach spraw wewnętrznych,

– Zarząd (...)Wychowawczy,

– Biuro Historyczne,

– Akademia Spraw Wewnętrznych, a w jej ramach kadra naukowo-dydaktyczna, naukowa i naukowo-techniczna pełniąca służbę w Wydziale (...) Państwa Akademii Spraw Wewnętrznych oraz na etatach Służby Bezpieczeństwa, a także słuchacze i studenci, którzy przed skierowaniem do Akademii Spraw Wewnętrznych pełnili służbę, o której mowa w pkt 5 i 6 oraz ust. 2 pkt 1,

(...)

Stosownie do art. 13c ustawy za służbę na rzecz totalitarnego państwa nie uznaje się służby w rozumieniu art. 13b:

1) która rozpoczęła się po raz pierwszy nie wcześniej niż w dniu 12 września 1989 r.;

2) której obowiązek wynikał z przepisów o powszechnym obowiązku obrony.

W myśl art. 15c ust. 1 ustawy w przypadku osoby, która pełniła służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b, i która pozostawała w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r., emerytura wynosi:

1) 0% podstawy wymiaru – za każdy rok służby na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b;

2) 2,6% podstawy wymiaru – za każdy rok służby lub okresów równorzędnych ze służbą, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 1, 1a oraz 2-4.

Zgodnie z art. 15c ust. 2 ustawy przepisy art. 14 i art. 15 ust. 1-3a, 5 i 6 stosuje się odpowiednio. Emerytury nie podwyższa się zgodnie z art. 15 ust. 2 i 3, jeżeli okoliczności uzasadniające podwyższenie wystąpiły w związku z pełnieniem służby na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b.

Stosownie do art. 15c ust. 3 ustawy wysokość emerytury ustalonej zgodnie z ust. 1 i 2 nie może być wyższa niż miesięczna kwota przeciętnej emerytury wypłaconej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ogłoszonej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

W myśl art. 15c ust. 4 ustawy w celu ustalenia wysokości emerytury, zgodnie z ust. 1-3, organ emerytalny występuje do Instytutu Pamięi Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z wnioskiem o sporządzenie informacji, o której mowa w art. 13a ust. 1.

Zgodnie z art. 15c ust. 5 ustawy przepisów ust. 1-3 nie stosuje się, jeżeli osoba, o której mowa w tych przepisach, udowodni, że przed rokiem 1990, bez wiedzy przełożonych, podjęła współpracę i czynnie wspierała osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego.

Następnie Sąd Okręgowy podał, że w zaskarżonej decyzji organ rentowy na podstawie ww. przepisów obniżył B. P. wysokość policyjnej emerytury powołując się na informację o przebiegu służby z 21 marca 2017 r. sporządzoną przez IPN w trybie art. 15c ust. 4 w zw. z art. 13a ust. 1 ww. ustawy. Z informacji tej wynika, że B. P. od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy.

B. P., a później jego następca prawny A. P. twierdzili, że w ww. okresie nie pełnił on służby na rzecz totalitarnego państwa.

Sąd Okręgowy zaakcentował, że informacja IPN z 21 marca 2017 r., na której organ rentowy oparł zaskarżoną decyzję, nie była wiążąca dla Sądu (zob. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z 12 grudnia 2011 r., II UZP 10/11; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 16 września 2020 r., III UZP 1/20). Sądowa ocena tego, czy B. P. od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa nie mogła więc ograniczyć się do stwierdzenia wystawienia przez IPN stosownej informacji w tym przedmiocie. Podkreślił, że Sąd I instancji był zobligowany do poczynienia własnych ustaleń faktycznych co do przebiegu służby B. P. w ww. okresie i do dokonania własnej oceny (kwalifikacji), czy służba ta stanowiła służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ustawy.

W kontekście informacji sporządzanej przez IPN Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 13a ust. 4 pkt 3 ustawy powinna ona wyjaśniać, czy z dokumentów zgromadzonych w archiwach IPN wynika, iż funkcjonariusz w okresie służby na rzecz totalitarnego państwa, bez wiedzy przełożonych, podjął współpracę i czynnie wspierał osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego. Informacja IPN z 21 marca 2017 r. nie zawiera adnotacji o powyższej działalności. Również w toku postępowania sądowego B. P. i jego następca prawny nie twierdzili i nie wykazali, że przed 1990 r. podjął on współpracę i czynnie wspierał osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego. W konsekwencji, do B. P. nie znajdował zastosowania art. 15c ust. 5 ustawy z 18 lutego 1994 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że B. P. od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. pełnił służbę na stanowisku inspektora ds. polityczno-wychowawczych w (...) w P., w tym od 4 stycznia 1983 r. do 30 września 1983 r. był słuchaczem studium podyplomowego Akademii Spraw Wewnętrznych. Okresy te „podpadały” pod – odpowiednio – art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. e tiret 3 i 5 ustawy.

Formalne zakwalifikowanie okresu służby B. P. pod odpowiednie przepisy ustawy nie przesądzało jednak, że w okresie tym pełnił on służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ustawy.

W dalszej części uzasadnienia Sąd I instancji zwrócił uwagę, że w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 16 września 2020 r., III UZP 1/20 wskazano, że kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” określone w art. 13b ust. 1 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, (...) Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, (...) Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka.

W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że „państwo totalitarne” ma z punktu widzenia współczesnej aksjologii (zob. art. 2 Konstytucji) jednoznacznie pejoratywne znaczenie, co oznacza, że charakter taki ma również „służba na rzecz” takiego państwa. „Służba kogoś na czyjaś rzecz” ma przy tym charakter zindywidualizowany, odznaczający się osobistym zaangażowaniem i oznacza działalność bezpośrednio ukierunkowaną „na korzyść”, „na

potrzeby” podmiotu, któremu się służy, co w przypadku służby „na rzecz” państwa o określonym profilu ustrojowym oznacza zindywidualizowane zaangażowanie się w działalność bezpośrednio ukierunkowaną na realizowanie przez to państwo jego ustrojowo zdeterminowanych zadań i funkcji. Charakteru służby „na rzecz” państwa o określonym profilu ustrojowym nie przejawia ani taka aktywność, która ogranicza się do zwykłych, standardowych działań podejmowanych w służbie publicznej, to jest służbie na rzecz państwa jako takiego, bez bezpośredniego zaangażowania w realizację specyficznych – z punktu widzenia podstaw ustrojowych – zadań i funkcji tego państwa, ani tym bardziej taka aktywność, która pozostaje w bezpośredniej opozycji do zadań i funkcji państwa totalitarnego. Tak interpretowane pojęcie „służby na rzecz totalitarnego państwa” zostanie ukierunkowane na funkcje, jakie pełnił i zadania, jakie podczas służby wykonywał funkcjonariusz.

Sąd Okręgowy podzielił powyższe stanowisko Sądu Najwyższego. Wobec tego zachodziła konieczność ustalenia, jakie funkcje pełnił i jakie zadania wykonywał B. P. w spornym okresie. W tym zakresie podstawowe znaczenie miała dokumentacja zebrana w aktach osobowych B. P. (k. 40).

Z dokumentacji powyższej wynika, że B. P. jako inspektor ds. polityczno-wychowawczych przygotowywał i prowadził szkolenia polityczne dla funkcjonariuszy (...) w P., a także prowadził z tymi funkcjonariuszami indywidualne rozmowy na tematy społeczne, polityczne i zawodowe. B. P. zajmował się zatem indoktrynacją funkcjonariuszy MO celem ideologizacji ich służby, tj. podporządkowania jej ideologii komunistycznej i interesom (...). Ś. wiązało się z tym zaangażowanie partyjne B. P., który w okresie służby na ww. stanowisku był sekretarzem komitetu zakładowego (...) zajmującym się propagandą partyjną. Podejmowane przez B. P. czynności zmierzały do realizacji celów właściwych państwu totalitarnemu – zideologizowania i upartyjnienia struktur siłowych państwa.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że nie miało znaczenia, że w stosunku do B. P. miała zastosowanie także poprzednia ustawa dezubekizacyjna, tj. ustawa z 23 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin oraz ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz. U. z 2009 r., nr 24, poz. 145). Aktualne pozostaje bowiem ogólniejsze wskazanie (zawarte w uchwale Sądu Najwyższego z 16 września 2020 r., III UZP 1/20), aby kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” oceniać na podstawie wszystkich okoliczności sprawy. Takiej właśnie oceny dokonał Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie, a B. P. i jego następca prawny nie podnosili, że w postępowaniu administracyjnym dotyczącym poprzedniej obniżki świadczenia omówione powyżej aspekty służby były brane pod uwagę.

Nadto Sąd Okręgowy zaakcentował, że z powyższego względu nie miało również istotnego znaczenia, że B. P. od 31 lipca 1990 r. pełnił służbę w Policji.

Na marginesie Sąd I instancji wskazał, że nawet gdyby za okres służby na rzecz totalitarnego państwa nie uznać okresu od 4 stycznia 1983 r. do 30 września 1983 r., kiedy to B. P. był słuchaczem studium podyplomowego Akademii Spraw Wewnętrznych, to i tak nie miałyby to znaczenia dla wysokości emerytury policyjnej zmarłego. W zaskarżonej decyzji wysokość emerytury ograniczono bowiem na podstawie art. 15c ust. 3 ustawy do kwoty przeciętnej emerytury ogłoszonej przez Prezesa ZUS. Skoro emerytura policyjna obliczona z zastosowaniem 0% podstawy wymiaru za cały sporny okres od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. podlegała powyższej obniżce, to tym bardziej podlegałaby ona takiej obniżce przy zastosowaniu 0% podstawy wymiaru za okres krótszy.

Sąd I instancji nie uwzględnił zarzutów B. P. i jego następcy prawnego dotyczących niekonstytucyjności regulacji, na podstawie której wydano zaskarżoną decyzję. Przepisy te w dalszym ciągu korzystają z domniemania konstytucyjności, a sąd powszechny ma obowiązek je stosować.

Reasumując, Sąd I instancji uznał, że B. P. od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ustawy.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy na podstawie ww. przepisów i art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. oddalił odwołanie, o czym orzekł w punkcie 1 sentencji wyroku.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł w punkcie 2 sentencji wyroku na podstawie art. 102 k.p.c. mając na uwadze, że wyrok dotyczy następcy prawnego – wdowy po funkcjonariuszu.

Apelację od powyższego wyroku wywiodła A. P. zaskarżając go w całości.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła:

I. Naruszenie przepisów prawa materialnego mających istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia tj.:

1. przepisu art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. b tiret 7, art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. e tiret 7, art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. c tiret 6 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz. U. z 2019 r. poz. 288, ze zm.; dalej również jako: ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym, ustawa o z.e., u.z.e.) poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że B. P. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, podczas gdy zakres jego czynności służbowych, rodzaj faktycznie wykonywanych zadań służbowych w żadnej mierze nie świadczą o jego działalności na rzecz państwa totalitarnego;

2. przepisu art. 2 Konstytucji RP w zw. z art. 1 i 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym poprzez:

a) ***naruszenie zasady ochrony praw nabytych, tj. świadczenia emerytalnego, ustanowionego przez niepodległe władze RP, a polegające na arbitralnym, nieuzasadnionym oddaleniu odwołania i w konsekwencji pozbawieniu świadczeń osoby, której te świadczenie zostało wcześniej legalnie przyznane;***

b) ***naruszenie zasady zaufania obywatela do państwa polegające na oddaleniu odwołania i w konsekwencji pozbawieniu świadczenia emerytalnego osób, które zostały wcześniej zapewnione przez organy władzy publicznej, że będą oni traktowani w identyczny sposób jak pozostali funkcjonariusze służb powstałych po 1990 r.;***

c) ***naruszenie zasady sprawiedliwości społecznej polegające na zastosowaniu odpowiedzialności zbiorowej i domniemania winy, co skutkuje automatycznym ograniczeniem praw emerytalnych byłym funkcjonariuszom;***

3. przepisu art. 10 Konstytucji RP w zw. z art. 1 i 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym poprzez wymierzenie zbiorowej kary wszystkim osobom, które pełniły służbę obecnie uznaną za służbę na rzecz totalitarnego państwa przed 1990 r. bez względu na zakres wykonywanych zadań w legalnych organach państwa, uznanego powszechnie na arenie międzynarodowej, podczas gdy Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 16 września 2020 r. o sygn. akt: III UZP 1/20 wyraźnie zaakcentował, iż kryterium służby na rzecz państwa totalitarnego powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także indywidualnych czynów pod kątem naruszenia praw człowieka, a odpowiedzialność zbiorowa jest sprzeczna z preambułą Konstytucji;

4. przepisu art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w zw. z art. 1 i 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym poprzez naruszenie zasady proporcjonalności polegające na ograniczeniu uprawnień emerytalnych funkcjonariuszom, którym nie sposób zarzucić jakiegokolwiek przewinienia, z wyjątkiem tego, że byli funkcjonariuszami pełniącymi służbę na określonych stanowiskach przed 1990 r.;

5. przepisu art. 32 Konstytucji RP w zw. z art. 1 i 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym poprzez zróżnicowanie statusu funkcjonariuszy, którzy zostali później zatrudnieni w Policji i tych, którzy nie pełnili służby w organach

ochrony państwa przed rokiem 1990r., podczas gdy obie te grupy charakteryzują się tymi samymi cechami i brak jest jakichkolwiek istotnych przesłanek różniących te grupy;

6. przepisu art. 67 ust. 1 w zw. z 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP w zw. z art. 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym poprzez ograniczenie świadczeń emerytalnych, pomimo że wstępując do służby w strukturach służb mundurowych odwołujący uzyskał od państwa zapewnienie o określonych warunkach zabezpieczenia społecznego;

7. przepisu art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 1 i 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym polegające na naruszeniu godności, prawa do ochrony czci, dobrego imienia, prawa do prywatności i prawa do poszanowania życia rodzinnego, poprzez przyjęcie, że służba Funkcjonariusza B. P. w okresie przed 31 lipca 1987 r. stanowiła „służbę na rzecz totalitarnego państwa”, a tym samym arbitralne przypisanie funkcjonariuszowi - w akcie prawnym rangi ustawy - winy za działania związane z naruszeniami praw człowieka, których dopuszczali się niektórzy przedstawiciele władzy publicznej PRL oraz niektórzy funkcjonariusze organów bezpieczeństwa PRL, a do których funkcjonariusz w żaden sposób się nie przyczynił;

8. przepisu art. 1 Protokołu nr (...) do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 1 i 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym polegające na nieuzasadnionym, dyskryminującym zróżnicowaniu uprawnień o charakterze majątkowym wynikających ze służby po roku 1990 i obniżeniu świadczenia emerytalnego należnych funkcjonariuszowi z tytułu tej służby, w stosunku do osób, które nie pełniły służby w okresie PRL, w sposób naruszający zasadę równości wobec prawa;

9. naruszenie przepisu art. 64 ust. 1 i 2 w zw. z art. 67 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w zw. z art. 1 Protokołu nr (...) do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 1 i 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym polegające na arbitralnym naruszeniu osobistych praw majątkowych i prawa do poszanowania mienia, które podlegają równej dla wszystkich ochronie, na skutek nieproporcjonalnego naruszenia prawa do zabezpieczenia społecznego, co stanowi przejaw nieuzasadnionej represji ekonomicznej.

II. naruszenie przepisów postępowania mających istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia tj.:

1. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez:

a. brak wszechstronnej i prawidłowej oceny dokumentów zgromadzonych w aktach sprawy, a w szczególności dokumentów znajdujących się w aktach emerytalnych B. P. oraz w aktach, którymi dysponuje Instytut Pamięci Narodowej i błędne stwierdzenie przez Sąd I instancji, iż: „Sąd uznał, że B. P. od 1 kwietnia 1982 i do 31 lipca 1987 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ustawy”, podczas gdy sam Sąd I instancji wskazał w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, iż przebieg służby danego funkcjonariusza winien być oceniany indywidualnie przez pryzmat jego czynów i weryfikacji pod kątem naruszenia praw i wolności człowieka, albowiem: „W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 16 września 2020 r., III UZP 1/20. wskazano, że kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” określone w art. 13b ust. 1 ustawy z 18 lutego 1991 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, (...) Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, (...) Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka”,

b. niezgodną z zasadami wiedzy i doświadczenia życiowego odmowę wiarygodności zeznaniom A. P. co do tego, że Odwołujący nie interesował się sprawami politycznymi oraz fakt, iż B. P. swe powinności wykonywał zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, stawiając jednocześnie na piedestale poszanowanie praw i wolności innych osób;

c. brak wszechstronnej i prawidłowej oceny materiału dowodowego przez Sąd I instancji w zakresie przedstawionego stanu faktycznego dotyczącego przebiegu służby B. P. wyrażonego przez niego w uzasadnieniu Odwołania od decyzji Organu rentowego nr ewidencyjny: (...) z dnia 19 lipca 2017 r., albowiem B. P. ponosił, iż jego służba zawsze była nastawiona na prace z ludźmi, w tym przede wszystkim z dziećmi, była zupełnie oderwana od polityki i walki z opozycją. Praca Odwołującego na stanowisku inspektora do spraw polityczno-wychowawczych polegała przede wszystkim na prowadzeniu szkoleń dla policjantów w sprawach nieletnich, B. P. organizował spotkania w przedszkolach i szkołach, gdzie prowadzone były zajęcia dla dzieci. Nigdy nie podejmował on jakichkolwiek czynności operacyjnych, które można by zakwalifikować jako służbę na rzecz totalitarnego państwa,

d. dokonanie dowolnej, a nie swobodnej oceny dowodów przez Sąd I instancji, a w konsekwencji błędne uznanie, iż od 1 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. B. P. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, podczas gdy B. P. w 1990 r. pozytywnie przeszedł weryfikację i od dnia 31 lipca 1990 r. zajmował stanowisko naczelnika Wydziału Prewencji Komisariatu Policji P. Komendy Miejskiej Policji w P., aż do dnia 15 listopada 1999 r., kiedy to służbę zakończył;

e. dokonanie dowolnej, a nie swobodnej oceny materiału dowodowego w postaci dokumentacji zebranej w aktach osobowych B. P. i wyrażenia na tej podstawie przez Sąd I instancji błędnego poglądu jakoby B. P. zajmował się: „indoktrynacją funkcjonariuszy MO celem ideologizacji ich służby, tj. podporządkowania jej ideologii komunistycznej i interesom (...), podczas gdy zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie daje podstaw do stwierdzenia, iż Odwołujący „zajmował się propagandą partyjną” czego dowodem jest m.in. fakt, iż B. P. w 1990 r. pozytywnie przeszedł weryfikację i pełnił służbę w Policji do dnia 15 listopada 1999 r., a to z kolei ma istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia, albowiem pozytywna weryfikacja oznaczała, iż postawa moralna funkcjonariusza jest prawidłowa, co zapewni należyte wykonywanie służby w Policji;

2. art. 327¹ § 1 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i sporządzenie uzasadnienia zaskarżonego wyroku, w taki sposób, że nie jest możliwe zrekonstruowanie motywów, którymi kierował się Sąd wydając przedmiotowe rozstrzygnięcie, ani konkretnych dowodów, na których Sąd oparł rozstrzygnięcie, w tym również brak wskazania definicji; „pracy operacyjne”, „praktyki operacyjnej” oraz uściślenia, jakie czynności podejmowane przez B. P. w trakcie pełnionej służby. Sąd uznał za takie, które winny zostać zakwalifikowane jako czynności na rzecz państwa totalitarnego.

III. błąd w ustaleniach faktycznych będący konsekwencją powyższych uchybień proceduralnych, polegający na błędnym przyjęciu, że:

a) B. P. jako inspektor ds. polityczno-wychowawczych przygotowywał i prowadził szkolenia polityczne dla funkcjonariuszy (...) w P., a czynności te zdaniem Sądu I instancji: „zmierzały do realizacji celów właściwych państwu totalitarnemu — zideologizowania i upartyjnięcia struktur siłowych państwa”, podczas gdy praca B. P. na stanowisku inspektora do spraw polityczno-wychowawczych polegała przede wszystkim na prowadzeniu szkoleń dla policjantów w sprawach nieletnich, organizowaniu spotkań w przedszkolach i szkołach, gdzie prowadzone były zajęcia dla dzieci, a B. P. nigdy nie podejmował jakichkolwiek czynności operacyjnych, które można by kwalifikować jako służbę na rzecz totalitarnego państwa;

b) dla Sądu I instancji nie miał istotnego znaczenia fakt, że B. P. od 31 lipca 1990 r. pełnił służbę w Policji, a zatem przeszedł pozytywnie weryfikację i pracował jako funkcjonariusz Policji jeszcze przez okres 9 lat w wolnej Polsce;

c) B. P. w okresie od dnia 01 kwietnia 1982 r. do 31 lipca 1987 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa.

Wskazując na powyższe zarzuty A. P. wniosła o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zmianę decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji o ponownym ustaleniu wysokości emerytury z dnia 13 czerwca 2017 r., nr sprawy: ZER- (...) /17/01 o numerze ewidencyjnym: (...) poprzez stwierdzenie, że Odwołującej A. P. jako następcy

prawnemu po zmarłym mężu przysługuje świadczenie emerytalne w dotychczasowej, nieobniżonej wysokości licząc do daty śmierci B. P.,

ewentualnie,

2. o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd I instancji;
3. zasądzenie od pozwanego na rzecz Odwołującej A. P. zwrotu kosztów postępowania przed Sądem I i II instancji.

W odpowiedzi na apelację A. P. pozwany Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W. wniósł o:

1. oddalenie apelacji,
2. sprostowanie komparycji wyroku w ten sposób, że nazwisko odwołującego/jego następcy prawnego wskazać jako (...),
3. zasądzenie od odwołującej na rzecz Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jako bezzasadna podlega oddaleniu.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń i wydał trafne, odpowiadające prawu rozstrzygnięcie. W szczególności, w ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd I instancji przeprowadził wystarczające postępowanie dowodowe, a zebrany w sprawie materiał poddał właściwej ocenie, zachowując granice swobodnej oceny dowodów przewidzianej przez art. 233 § 1 k.p.c. Na tej podstawie Sąd Okręgowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które tutejszy Sąd w pełni podziela i przyjmuje za własne.

Na wstępie rozważań prawnych zaznaczyć należy, że zgodnie z art. 47 ust. 1 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia pieniężne, świadczenia należne jej do dnia śmierci przysługują, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, małżonkowi i dzieciom, a w razie ich braku – kolejno: wnukom, rodzicom, dziadkom i rodzeństwu. Osoby te mają prawo do udziału w nieukończonym postępowaniu prowadzonym dalej w sprawie tych świadczeń.

Prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, zgodnie z jednolitym i ugruntowanym poglądem judykatury (postanowienie Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2016 r., sygn. I UZ 55/15; postanowienie Sądu Najwyższego z 24 stycznia 2019 r., sygn. II UK 345/18), jako prawa ściśle związane z osobą zmarłego, nie przechodzą na jego spadkobiorców na zasadach ogólnych.

Szczególny tryb skorzystania przez następców prawnych z praw w zakresie emerytur i rent w służbach mundurowych przewiduje art. 47 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, (...) Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, (...) Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin.

Stanowi on, że w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia pieniężne, świadczenia należne jej do dnia śmierci przysługują, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3 tego przepisu, małżonkowi i dzieciom, a w razie ich braku - kolejno: wnukom, rodzicom, dziadkom i rodzeństwu. Osoby te mają prawo do udziału w nieukończonym postępowaniu prowadzonym dalej w sprawie tych świadczeń (ust. 1). W myśl art. 47 ust. 2, świadczenia, o których mowa w ust. 1, wypłaca się jednak jedynie: 1) małżonkowi lub dzieciom osoby, która zgłosiła wniosek, zamieszkałym z nią w dniu jej

śmierci; 2) małżonkowi lub dzieciom niespełniającym warunku określonego w pkt 1 albo innym członkom rodziny, o których mowa w ust. 1, jeżeli pozostawali na utrzymaniu osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia, lub osoba ta pozostawała na ich utrzymaniu. **Jednocześnie, zgodnie z art. 47 ust. 3 prawo do świadczeń określonych w ust. 1 ustaje w ciągu 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia te przysługiwały, chyba że osoba, o której mowa w ust. 1, wystąpi z wnioskiem o dalsze prowadzenie postępowania.**

Powyższa regulacja ma jednoznaczny, ścisły charakter i nie dopuszcza ona rozszerzającej interpretacji. Nie mają do niej również zastosowania klauzule generalne w postaci zasad współżycia społecznego. Wynika z niej, że przepis art. 47 ust. 2 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji (...) należy interpretować w powiązaniu z ust. 1, a więc wynikające z niego zasady wypłaty odczytywać następująco: świadczenia, o których mowa w ust. 1, wypłaca się w pierwszej kolejności małżonkowi lub dzieciom osoby, która zgłosiła wniosek, zamieszkałym z nią w dniu jej śmierci; w razie ich braku - małżonkowi lub dzieciom osoby, która zgłosiła wniosek, nie mieszkającym z nią w dniu jej śmierci; a w razie ich braku - kolejno: wnukom, rodzicom, dziadkom i rodzeństwu, jeżeli pozostawali na utrzymaniu osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenie, lub osoba ta pozostawała na ich utrzymaniu.

Sąd Apelacyjny zwraca uwagę, że B. P. zmarł w czasie trwania niniejszego postępowania sądowego – w dniu 24 września 2018 r., a udział w sprawie zgłosiła wdowa po zmarłym A. P., która mieszkała razem z nim w dniu jego śmierci. Jednak zgłoszenia do udziału w sprawie A. P. dokonała dopiero w dniu 1 października 2020 r. (data nadania pisma na pocztę – (k. 81-82 w zw. z k. 85v), tj. po upływie terminu z art. 47 ust. 3 ustawy. Zatem Sąd Okręgowy właściwie uznał, że jej ewentualne prawo do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym mężu ustało. Właśnie z tego względu – w ocenie Sądu Apelacyjnego - odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie. Nie było zatem podstaw do merytorycznego rozpoznania sprawy, stąd też zbędne były pozostałe rozważania Sądu I instancji dotyczące zakwalifikowania bądź nie zakwalifikowania służby B. P. jako służby na rzecz państwa totalitarnego.

Sąd Odwoławczy podkreśla również, że Sąd Okręgowy słusznie zauważył w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, tj. że nie miało przy tym znaczenia, iż postanowieniem z 14 kwietnia 2021 r. (sygn. akt III AUz 1039/18) Sąd Apelacyjny w Warszawie podjął postępowanie zażaleniowe w niniejszej sprawie (przed jej przekazaniem do tutejszego Sądu) z udziałem A. P. (k. 119). Nie oznacza to, że następca prawny zmarłego zachował termin z art. 47 ust. 3 ww. ustawy, bowiem jest to termin szczegółowy i zawity. Z kolei weryfikacja zachowania tego terminu następuje przecież w postępowaniu z udziałem następcy prawnego (które regulując ogólne przepisy k.p.c.). Także w uzasadnieniu postanowienia z 14 czerwca 2021 r. (sygn. akt III AUz 399/21) Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazał, że art. 47 ust. 3 ustawy nie stanowi przeszkody do formalnego, procesowego dopuszczenia do udziału w sprawie następcy prawnego, ma natomiast wpływ na treść merytorycznego rozstrzygnięcia sądu (jak w niniejszej sprawie).

Tożsame regulacje zawarto w przepisach dotyczących tzw. cywilnych emerytur.

Jak wynika, z art. 136 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku - małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku - innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba. Osoby wymienione w ust. 1 mają prawo do udziału w dalszym prowadzeniu postępowania o świadczenia, nieukończonego wskutek śmierci osoby, która o te świadczenia wystąpiła. Roszczenia o wypłatę świadczeń, o których mowa w ust. 1, wygasają po upływie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania.

W wyroku z 13 stycznia 2015 r. sygn. II UK 144/14 Sąd Najwyższy podkreślił, że w kontekście unormowań ustawy emerytalnej śmierć emeryta lub rencisty ma różne konsekwencje dla istnienia i realizacji uprawnień zmarłego do świadczeń przewidzianych w tym akcie. Jak już wspomniano - z mocy art. 101 pkt 2 ustawy emerytalnej - z dniem śmierci świadczeniobiorcy ustaje jego prawo do emerytury lub renty. Prawo do dalszych świadczeń nie przechodzi zatem na inne osoby. Regulacja art. 101 pkt 2 ustawy emerytalnej koresponduje z przepisem art. 922 § 2 k.c., w myśl

którego nie wchodzi w skład spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą. Natomiast wobec braku odmiennych uregulowań w ustawie emerytalnej, świadczenia przysługujące emerytowi (renciście) i zrealizowane za jego życia (np. w drodze przelewu na rachunek bankowy świadczeniobiorcy) wchodzi w skład spadku po zmarłym i stosownie do art. 922 § 1 k.c. podlegają dziedziczeniu zgodnie z przepisami księgi czwartej Kodeksu cywilnego. Z kolei świadczenia przysługujące uprawnionemu i niezrealizowane do dnia jego śmierci są z mocy art. 922 § 2 k.c. wyłączone ze spadku, jako przechodzące na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są spadkobiercami. Art. 136 ustawy emerytalnej ustanawia bowiem odrębne od dziedziczenia następstwo prawne w tym zakresie.

Z kolei w uchwale z 9 maja 2023 r. sygn. II UZP 3/13 odpowiadając na pytanie „Czy małżonkowi osoby uprawnionej do emerytury wojskowej przysługuje prawo do wypłaty wstrzymanego świadczenia w związku z zaginięciem uprawnionego za okres do dnia jego śmierci?” Sąd Najwyższy wskazał m.in. że prawo do emerytury wygasa z chwilą śmierci uprawnionego. Za jego życia małżonek nie ma prawa do niepobranej emerytury współmałżonka. Dopiero pobrana emerytura staje się majątkiem wspólnym.

W przypadku niepobrania świadczenia (emerytury) spadek nie obejmuje tego prawa, stąd rozwiązanie przyjęte w poprzednio obowiązującym art. 46 ust. 1 ustawy z 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin jest koherentne z regulacją z art. 922 § 2 k.c. Jest to regulacja w pewnym stopniu podobna do przejścia należności zmarłego pracownika (art. 63¹ § 2 zdanie pierwsze k.p.). Z chwilą śmierci pracownika prawa majątkowe ze stosunku pracy przechodzą na określone osoby bliskie zmarłego. Z argumentacji tej wynika, że ustawodawca w przyjętym rozwiązaniu (istniejącym w poprzednich ustawach) miał na względzie regulacje prawa rodzinnego i spadkowego. Otóż to co było majątkiem osobistym emeryta (niepobrana emeryta), po jego śmierci przysługuje określonym następcom prawnym, właśnie i tylko z mocy szczególnej regulacji. Po wtóre szczególność tej regulacji wynika z tego, że to przejście prawa do wypłaty nie jest spadkobranie. Zmarły nie może rozporządzić niepobraniem świadczeniem na rzecz innych osób. Przypada ono osobom wskazanym z mocy ustawy przy spełnieniu wszystkich (dalszych) warunków (art. 46 ust. 2 i 3 ustawy z 1993 r.). Świadczenia należne zmarłemu nie należą do spadku (art. 922 § 2 k.c.), niezależnie od tego, czy szczególnie następcy prawni są spadkobiercami (ustawowymi lub testamentowymi). Nie występuje więc problem braku regulacji (luki) w prawie, gdyż wykładnia logiczna przepisu art. 46 ust. 1 ustawy z 1993 r. uprawnia do wnioskowania z mniejszego na większe (a minori ad maius). Skoro w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o emeryturę, prawo do wypłaty świadczenia przysługuje jego małżonkowi za okres przed rozpoznaniem wniosku, to małżonek zachowuje również takie prawo do świadczenia później wstrzymanego, które nie zostało wypłacone wobec niemożności doręczenia z powodu zaginięcia i śmierci emeryta. Wszak nie można przyjąć, iżby prawodawca dobrodziejstwo tej regulacji ograniczył tylko do okresu przed przyznaniem świadczenia, skoro przed śmiercią (uznaniem za zmarłego) małżonek i osoby bliskie nie mogą wystąpić o rentę rodzinną i świadczenie, które należało się zmarłemu jest wyłączone ze spadku. Innymi słowy nie można stwierdzić, że norma wynikająca z art. 46 ust. 1 ustawy z 1993 r. nie obejmowałaby również takiej sytuacji, w której uprawniony do emerytury zaginął i zmarł po złożeniu wniosku o emeryturę i z tych przyczyn w ogóle jej nie pobrał, czyli gdy niepobranie świadczenia już przyznanego nastąpiło wobec wstrzymania jego wypłaty z powodu zaginięcia uprawnionego. Czym innym, bo nie stoi w sprzeczności z tą wykładnią, jest uregulowanie, że osoby uprawnione (następcy prawni) mają prawo do udziału w nieukończonym postępowaniu prowadzonym dalej w sprawie tych świadczeń (art. 46 ust. 1 zdanie drugie). Jest to kwestia procesowa, które nie ogranicza zagadnienia materialnego, gdyż po przyznaniu emerytury takie postępowanie jest bezprzedmiotowe. To procesowe rozwiązanie jest tylko pochodną i służy realizacji normy materialnej. Śmierć jest zdarzeniem uzasadniającym wypłatę niepobranej emerytury małżonkowi, który zgłasza wniosek o realizację przysługującego mu uprawnienia lub procesowo wstępuje do sprawy dla potwierdzenia prawa zmarłego do świadczenia. Małżonek jednak nie czerpie swojego prawa do wypłaty należnego świadczenia z przepisów o wstrzymaniu i podjęciu wypłaty wstrzymanego świadczenia, lecz z samodzielnej i odrębnej regulacji z art. 46 ustawy z 1993 r. (w systemie powszechnym z art. 136 ustawy z 1998 r.). Cel regulacji nie powinien sprawiać trudności w odczytaniu, zwłaszcza, że jak zauważono, ma ona już swoją historię (por. art. 182 ustawy z 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym, Dz.U. Nr 51, poz. 396 ze zm. i kolejne przepisy późniejszych ustaw).

Z ustalonego w sprawie stanu faktycznego wynika, że B. P. zmarł w czasie trwania niniejszego postępowania sądowego – w dniu 24 września 2018 r., a udział w sprawie zgłosiła wdowa po zmarłym A. P., która mieszkała razem z nim w dniu jego śmierci, jednak zgłoszenia do udziału w sprawie A. P. dokonała dopiero w dniu 1 października 2020 r., tj. po upływie terminu (termin zawity) z art. 47 ust. 3 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji (...). Zatem Sąd I instancji prawidłowo uznał, że jej ewentualne prawo do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym mężu ustało. Właśnie z tego względu odwołanie należało oddalić.

Sąd Odwoławczy podkreśla, że zarzuty apelacji choć są dość obszerne to nie podważyły powyższych ustaleń, w szczególności zbędne było odniesienie się do zarzutów dotyczących uznania służby B. P. jako służby na rzecz państwa totalitarnego.

Uznając zatem zarzuty apelującej za nieuzasadnione, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił wniesioną apelację.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Apelacyjny orzekł zgodnie z art. 102 k.p.c. mając na uwadze, że wyrok dotyczy następcy prawnego – wdowy po funkcjonariuszu. W ocenie Sądu Apelacyjnego za zastosowaniem wobec A. P. dobrodziejstwa płynącego z art. 102 k.p.c. przemawia m.in. jego sytuacja rodzinna i finansowa. Z kolei okoliczności niniejszej sprawy oraz stanowisko A. P. zaprezentowane w toku postępowania wskazuje, że mogła ona mieć przekonanie o słuszności swojego odwołania.

Mając na uwadze powyższe w punkcie 2 wyroku Sąd Apelacyjny postanowił nie obciążać A. P. kosztami zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Na marginesie Sąd Apelacyjny zaznacza, że nie widział podstaw do uwzględnienia wniosku Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji o sprostowanie komparycji wyroku w ten sposób, że nazwisko Odwołującego/jego następcy prawnego wskazać jako: (...), albowiem w komparycji wyroku wskazano prawidłowe nazwisko Odwołującego/jego następcy prawnego tj. P..

Marta Sawińska